

СЕКЦІЯ 2

АРХІВНА ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

*Бездрабко В. В., д-р іст. наук, професорка
Київський національний університет культури і мистецтв, Київ*

АРХІВНА КУЛЬТУРА В УМОВАХ ВІЙНИ

Донедавна архіви залишалися в тіні інформаційної сфери діяльності суспільства, а культура архівування та зберігання історико-культурної спадщини з-поміж широкого загалу була малодискутивною. Ситуація відчутно змінилася з цифровою революцією, коли інформаційно-комунікаційні технології упевнено змінили парадигму знань, що глобально вплинуло на рефлексивність архівних інновацій, продукуючи культурні, політичні, наукові дискусії довкола образу сучасного архіву.

Якщо з увагою до архіву як інституції склалися певні традиції, про що свідчить, приміром, тривале за часів Радянського Союзу підпорядкування архівної системи наркомату / міністерству внутрішніх справ чи особливий статус партархівів, то культура архівування приватного (особистого, особового) архіву залишається малопопулярним напрямом студіювань. Тим часом зарубіжні колеги успішно працюють у цьому руслі, продукуючи цілий пласт новітніх студій [1].

У соціальному, культурному, естетичному, філософському вимірі пам'яті дуже важливо, аби архів кожного з нас насправді відбувся на засадах свідомого порядкування і ставлення як до глибоко особистісного і творчого виміру життєвого світу, повсякдення [2].

Знайомим фактом побуту для кожного з нас є, умовно кажучи, *скринька*, в якій зберігаються важливі, меморіальні для нас речі, документи. Від 24 лютого 2022 р. ми стали свідками нечуваного в Європі з часів Другої світової війни переміщення співвітчизників у межах України та далеко за ними. Спішні умови зборів не сприяли обдумуванню «переліку» важливого, що хотілося б узяти з собою, обмежуючись за таких умов переважно набором необхідних документів, які підтверджують чи засвідчують особу, її права на власність тощо. Але, якщо час та інші ресурси давали змогу це зробити, то скринька стала невід'ємним складником міграції речей.

Що ми зазвичай складаємо до нашої скриньки? Крім документів, тут можуть знайти сховок знакові, символічні речі: листи, щоденники, фотоальбоми, релігійно забарвлені речі (хрестик, невеличке пасмо волосся, іменні ікони тощо), звуко-, відеозаписи, нагороди, відзнаки, авторські свідоцтва, патенти, книги та інші реліквії, які означають індивідуальні пороги життя особи з метою збереження пам'яті про себе і для спадкоємців. Уміст скриньки – це не лише «привідчинені двері» в життя людини чи відбиток її минулого. Ми схильні розглядати його також і як слід меморіальної культури часу, особи, суспільства та їх систему цінностей.

При відборі речей – достойників скриньки, звично не йдеться про професійні експертизи цінності матеріальних об'єктів чи їх описання, індексацію, класифікацію, чітко регламентовану роботу секретаря або ж архівіста. Однак емпірично ми це робимо, об'єднуючи в одному сувої документи або речі, пов'язані з рідними, близькими людьми, зберігаючи їх як особливо цінні і з винятковою ніжністю вкладаючи в конверти фотографії найрідніших, залишаючи на згадку зліпки відбитків дитячих пальчиків, або власні перші автографи чи малюнки; атрибутуючи світлини за місцем і датою походження, змістом зображення і под. Вміст скриньки віддзеркалює архівну культуру, уявлення осіб, причетних до її «комплектування», про інформативність, цінність, важливість, гедоністичність, меморіальність речей для вузького кола користувачів.

Звичайно, це непрофесійно упорядковане зберігання управлінських документів суспільного, державного, загальнонародського значення. Утім, чи йдеться про архів установи, чи про приватне зібрання документів, речей, в обох випадках наріжним каменем є той *життєвий контекст*, що мав бути збережений і в якому вони були народжені. Саме вони, як свідки життя людини, сім'ї, родини потрапили у своєрідну капсулу часу. Їх походження – не сьогоднішня.

Однак крізь час ця скринька має неабияке значення для особи, сім'ї, родини, які беруть її з собою для самоідентифікації власного я, збереження самості.

Без задуму і чітко окреслених намірів одного разу ця скринька може потрапити до архіву. Тоді «життя» її речей, документів буде чітко регламентоване нормативно-правовою базою діяльності архівної установи, для яких почнеться новий етап існування. Проте, доки вона перебуватиме в межах власного первісного контексту побутування, доти такий архів буде важливим для того життя, яке воно віддзеркалює. Тому й мігрують нині ці скриньки разом із людьми, якими вони були зібрані й збережені. Але це вже буде окрема історія особового архіву. Той факт, що ми намагаємося взяти таку скриньку із собою, вказує на рівень нашої особистої архівної культури, яка стократ виросла в надзвичайних умовах, коли національна ідентичність і самоідентифікація особи набули виняткового значення.

Список використаних джерел

1. Schenk D. Archivkultur: Bausteine zu ihrer Begründung. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2022. 214 s.
2. Бездрабко В. Архів, архівіст, архівна культура: ідея, метафора, постання майбутнього образу. *Архіви України*. 2019. № 2. С. 42–66.

*Білик Н. І., канд. іст. наук, доцент
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль*

ОСОБОВИЙ ФОНД ХУДОЖНИКА ЯРОСЛАВА ОМЕЛЯНА В ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ярослав Максимович Омелян – український художник і громадсько-культурний діяч, який понад півстоліття працював на мистецькій ниві України в галузі станкової та прикладної графіки, плаката, акварелі, рисунка. За визначні здобутки на ниві української культури мистець був обраний членом Спілки художників України (1983 р.), почесним членом Всеукраїнського товариства «Просвіта» (1999 р.), Указом Президента України В. Ющенка йому присвоєно звання «Заслужений художник України» (2008 р.). За серію книжкових знаків Лепкіани мистець удостоєний Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Братів Богдана та Левка Лепких (1994 р.). У 2012 р. за вагомий внесок у розвиток образотворчого мистецтва художнику присвоєно звання Лауреата Тернопільської обласної премії ім. М. Бойчука. Серед цінних нагород – відзнака «Людина року 2002» (Тернопіль) від громадськості Тернопільщини, Подяка Президента України В. Ющенка (2005 р.), пам'ятний нагрудний значок «100-річчя від дня народження Головнокомандуючого Української Повстанської Армії, провідника ОУН, генерал-хорунжого Р. Шухевича» (2007 р.) від Тернопільської обласної ради, відзнака «20 років незалежності України» (2011 р.) від Тернопільської міської ради, орден «Князя Костянтина Острозького» (2012 р.) від Академії соціального управління.

Мета студії – проаналізувати матеріали особового фонду українського художника та громадсько-культурного діяча Ярослава Омеляна (нар. 1929 р.) який сформовано в Державному архіві Тернопільської області (далі – ДАТО) в 2020 році; з'ясувати інформативні можливості документів для дослідження життя та творчості мистця, а також відображення в них історії України та української культури ХХ–ХХІ ст.

Тема наукової розвідки не була в історіографії безпосереднім об'єктом вивчення. Необхідною для комплексного аналізу обраної тематики є група джерел – архівні документи, що зберігаються в Тернополі. До роботи залучено матеріали з особового фонду Я. Омеляна в ДАТО. Авторка дослідження брала участь в опрацюванні та систематизації матеріалів особового архіву